

ברורה של המחזיק שהוא בעל השדה, וכדמפרש ואזיל, אינה חזקה. (4)

כיצד: אם אמר לו בעל השדה למחזיק "מה אתה עושה בתוך שלי", והוא המחזיק אמר "לכך אני מחזיק בה, משום שלא אמר לי אדם דבר מעולם", אינה חזקה; ובגמרא יתבאר מאי קא משמע לן.

אבל אם אמר "לכך אני מחזיק בשדה, משום שמכרת לי אותה, או משום שנתת לי במתנה, או שאביך מכרה לי, או שאביך נתנה לי במתנה", הרי זו חזקה.

יורש הבא משום ירושה, שאומר "אכלתיה שני חזקה מכח ירושת אבי, שהיה מוחזק בה ביום מותו", (5) אינו צריך טענה ברורה

מתנה שהיא כתובה פתמא, שלא אמר להם שייחבאו ויכתבו, ואף לא אמר להם: "תיתבו בשוקא בשוקא ובבריתא ותכתבו ליה", מאי דינה של מתנה זו, האם דין "מתנתא טמירתא" יש לה, או לא? (1)

רבינא אמר: לא חיישינן ל"מתנתא טמירתא", וגובין בה.

רב אשי אמר: חיישינן ל"מתנתא טמירתא", ואין גובין בה. (2)

והלכתא: חיישינן למתנתא טמירתא ואין גובין בה. (3)

מתניתין:

כל חזקה של שלש שנים שאין עמה טענה

והיכא דקיימא ארעא תיקום; ומה דמוקמינן את הקרקע בחזקתו ולא בחזקת מרא קמא, ראה ברבי עקיבא איגר שציין לדברי התוספות לב ב בשיטת הרשב"ם, דבספיקא דדינא אין מעמידים בחזקת מרא קמא.

3. כתב הרשב"ם: "הלכך צריך לכתוב בתוך השטר: "וכך אמר לנו כתובה בשוקא וחתמוה בכרא", ואע"ג דלא אמר אלא "כתובה לך", סתם שטר מתנה כמו שתקנו חכמים קאמר; וראה עוד בתוספות [לעיל בעמוד ב].

4. כתב הרשב"ם, שדין זה הוא בין בחזקת שלש שנים, ובין בחזקת תשמישין שהיא ביום אחד כדלעיל ו א, ואילו בחזקת מטלטלין לא הזכיר הרשב"ם שהיא צריכה טענה; וראה ב"ברכת אברהם" שהביא שיטות בזה, אם חזקת מטלטלים צריכה טענה.

5. נתבאר על פי לשון הרשב"ם, ועוד כתב

מודעה לבטל, ואילו באופן השני אין כאן אונס ידוע כלל ואין מודעה מועילה לבטל, ולשון הרשב"ם בסוף העמוד הוא "שמעינן מהכא דמתנתא טמירתא לא הויא מודעה לחברתה, אלא היכא דאיכא אונס בבתייתא אונס דמוכח, אבל בלא אונס ניחא ליה דליקני", ויש לפקפק אם כוונתו למבואר; וראה עוד ב"קובץ שיעורים" אות קע, אם כוונת הגמרא היא מדין "מודעה", או דהמתנה השניה אינה מתנה משום האונס.

1. כתב הרשב"ם: משום שלעיל נאמרו שתי לשונות בדעת רב יוסף, והנפקא מינה ביניהם היא במתנה זו, לפיכך מסתפקת הגמרא על איזה לשון אנו סומכים.

2. כתב הרשב"ם: ואי מגבינן לא מהדרינן עובדא, והיינו דלא קאמר רב אשי ד"לא מגבינן" [וכלשון הגמרא לעיל], אלא "חיישינן" דספק הוא [אם הלכה כלישנא קמא או כלישנא בתרא],

שאביה קנאה מזה, אלא אנו טוענים במקומו שאביו קנאה מהמערער.

גמרא:

שנינו במשנה: כיצד: אמר לו "מה אתה עושה בתוך שלי", והוא אמר "שלא אמר לי אדם דבר מעולם", אינה חזקה:

ותמהינן: והרי פשיטא היא, כי במה יזכה בשדה?! (6)

ומשנינן: מהו דתימא: לעולם האי גברא מיזבן זבנה ליה האי ארעא [אכן קנה המחזיק את הקרקע], וישטרא הוה ליה ואירכס [ושטר היה לו ונאבד], והאי דקאמר הכי, משום דפבר בלבו "אי אמינא מיזבן זבנה לי האי ארעא, אמרי לי בית הדין: אחוי שטרך", [ומה שאינו טוען כן בפירושו, הוא משום שטועה הוא בדין, ואינו יודע שחזקה מועילה במקום שטר, וסבור הוא שאם יטען כן, יאמרו לו בית הדין "הראה את שטרך"]

— הלכך — אם לא שהשמיעתנו המשנה לא כן

על כל פנים טוען של אבי היה, כי בלאו הכי מה לו ולשדה זו, ולזה הצריך הרשב"ם שיטען "אני ראיתי את אבי שהיה מוחזק בה ביום מותו ואני יורשו", וסובר הרשב"ם שצריך לזה דוקא יום מותו, ומיהו כל זה אינו ענין לדין "יום אחד" שהוא דין אחר, וכמו שגם גבי לוקח שיש לו שטר מן המוכרו לו והוא "בא מחמת מכר" מכל מקום צריך יום אחד, ובזה יש לומר באמת שאין צריך דוקא בשעת מותו; וכן הוא פשוט משמעות לשון הרשב"ם, שהטענה שהחזיק בה אביו ביום מותו שהזכיר הרשב"ם בדיבור הראשון, אינו ענין למה שהביא אחר כך מן הגמרא שצריך עדות על יום אחד, והדין הראשון מוסכם ופשוט הוא ואינו ענין למה שנזכר בגמרא, וצ"ע בזה].

6. הקשו הראשונים: הרי בתחילת הפרק אחר הלימוד של דין חזקה משור המועד מקשה הגמרא על משנתנו "אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה תיהוי חזקה", ואילו כאן מבואר בגמרא בהיפוך, דודאי מסתבר שחזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, ואף שלפי האמת דין חזקה נלמד משור המועד! ? וראה מה שכתבו

הרשב"ם בד"ה אינו צריך טענה "ומיהו ראייה בעדים בעי, שראו את אביו הוחזק בה יום אחד", וראה בעמוד ב שדנה הגמרא בזה אם אכן צריך הוא להביא ראייה שדר בה אביו יום אחד.

וב"בית הלוי" חלק ג סימן נ אות ב הבין בדברי הרשב"ם שדין "יום אחד" שאמרו בגמרא היינו דוקא ביום מותו, וכתב שם לבאר בטעמו, דהמחזיק לא נקרא בא משום ירושה רק אם אביו מת מתוך החזקה אותה שדה, ואז נקרא הבן יורש בשדה זו אם לא שיש עדים שאכלה שלש שנים.

[והנה לשון הרשב"ם משמע, שכך טוען הבן שאביו היה מוחזק בה ביום מותו, ולפי הבנת ה"בית הלוי" ברשב"ם שכוונתו לדין "יום אחד" הנזכר בגמרא, אם כן בהכרח שנידון הגמרא אם צריך "יום אחד" או אין צריך, היינו רק אם צריך להביא על זה ראייה בעדים או די שיטעון היורש כן, ואינה מחלוקת בעצם דין יום אחד, והוא דבר מחודש; ויש מקום לפרש בדברי הרשב"ם, שאין כוונתו כלל לדין "יום אחד" האמור בגמרא, אלא שודאי אין שייך לקרותו בא מחמת ירושה ולטעון עבורו מחמת זה, אם לא שהוא

את הגדרות, חזר וטען שהוא רוצה את חלקת שדהו בחזרה, **אתא** רב ענן לקמיה **דרב נחמן** לשאול בדינו:

אמר ליה רב נחמן לרב ענן "זיל הדר לך והחזר את הגדרות למקומם הראשון".

אמר ליה רב ענן לרב נחמן "אכן החזרתי את הגדרות שלא במקומם הנכון, אבל הרי השכן סייע לי בזה, וכמי שאמר לי "לך חזק וקני" את חלקת השדה הנוספת, **והא אחזיקי** לי, וכיון שעל פיו עשיתי וגם החזקתי יום או יומיים שהיה כותל שלי בקרקע שלו, והוא ידע ולא מיחה אלא שתק, הרי חזקתי חזקה שיש עמה טענה".⁽⁹⁾

אמר ליה רב נחמן לרב ענן: **כמאן**, כדעת מי אתה סבור שמשום חזקה פחותה משלש

— **לימא ליה אנן** [נאמר לו אנו, כלומר, נעוררנו לטעון] "**דלמא שטרא** הוה לך **ואירכס** [שמא היה לך שטר ואיבדתו]", ומשום דכגון זה "**פתח פיך לאלם**" הוא —

לפיכך **קא משמע** לן משנתנו, שאנו אין מעוררים אותו לטעון כן.⁽⁷⁾

ענב סימן.⁽⁸⁾

מעשה **ברב ענן דשקל בידקא** דנהרא **בארעיה** [נכנס שטף מים מהנהר לתוך שדהו, ועקר את הגדרות שבין שדהו לשדה חבירו], **אזל רב ענן אהדר גודא בארעיה דחבריה** [החזיר רב ענן בטעות את הגדרות מעבר למקומם הראשון, ובתוך שדה חבירו].

והשכן שמתחילה סייע לרב ענן להציב שם

בזה התוספות כאן, וברבינו יונה בגמרא לעיל.

7. כתב הרשב"ם: משמע שאם היה טוען כן מעצמו אחר שטען תחילה "שלא אמר לי אדם דבר מעולם", היינו מקבלים טענה זו, ואין זה חשוב הכחשת טענה ראשונה עד שלא נאמיננו משום ד"אין טוען וחוזר וטוען" כדלעיל לא א; וכן כתב הרא"ש ולשונו הוא "אי איהו גופיה טעין הכי מתרץ דיבוריה הוי, ולא הוי כטוען וחוזר וטוען"; וראה **ריטב"א**.

8. אפשר שהסימן הוא למעשה הבא: ענן, נחמן, **בידקא**.

9. א. **נתבאר על פי לשון הרשב"ם**, והיינו, דלפי סברא זו חזקת יום אחד די בה כשנעשית בפני המחזיק, וכדמפרש הגמרא בהמשך, וכיון שטוען הוא "זה סייע לי וכמאן דאמר לך חזק וקני", ממילא הוי חזקה שיש עמה טענה, והיינו

דהחזקה מסייעת לטענתו שסייע בעדו וכמאן דאמר לו להחזיק"; ועל דרך זה נתבאר בפנים.

ולשון "אחזיקי לי" יש לבאר בשני אופנים: האחד מלשון קנין חזקה, והשני מלשון חזקה המבוארת בפרק זה; וראה **ב"רבינו יונה** שכתב בפירושו אחד, **דרב נחמן** היה סבור מתחילה שכוונתו היתה לחזקה של ראה [אלא שמדבריו שם נראה, שהוא אינו מפרש כהרשב"ם, ראה שם היטב], ושוב אמר לו רב ענן שכוונתו לא היתה לחזקה של ראה אלא לחזקה של קנין; ובפירושו שני פירש שם, דבאמת היתה כוונתו לחזקה של ראה ראה שם. ב. כתב הרשב"ם "ואידך הוה טעין לא נתתיה, ושני חזקה לא החזיק", וצריך ביאור: למה הוצרך ליתן בפי המערער את הטענה שחזקה אפילו בפניו צריכה שלש שנים, ומהיכי תיתי שנחלקו המערער והמחזיק בדין, וצ"ע.

ג. בעיקר מה שמבואר בסוגייתנו שאם אכן היתה כוונת המסייע לומר לו "לך חזק וקני",

מעשה ברב כהנא דשקל בידקא בארעיה, אזל הדר גורא בארעא דלא דידיה, [מעשה ברב כהנא, ששטף מים עקר את גדרות שדהו, וטעה אף הוא, והציב את הגדרות בתוך שדה חבריו].

לכשנתבררה הטעות אתא רב כהנא ובעל מא-ב דינו לקמיה דרב יהודה.

אזיל השכן ואייתי תרי סהדי, [הלך השכן והביא שני עדים סותרים]:

חד אמר: תרתי אוצייתא עאל, [האחד אמר: שני שורות של קרקע (1) הסיג רב כהנא את גבולו].

וחד אמר: תלת אוצייתא עאל, [והשני אמר: שלש שורות הסיג].

אמר ליה רב יהודה לרב כהנא "זיל שלים תרתי מגו תלת, [צא והשב שתי שורות מתוך שלש שבהם מודים השנים]", ואף שבשלישית יש הכחשה.

שנים יש להאמינך! ? ודאי כרבי יהודה (10) ורבי ישמעאל ברבי יוסי (11) דאמרי: כל שהחזיק בפניו של בעל השדה — לאלתר הוא חזקה, ואין צורך בחזקת שלש שנים.

ברם לית הלכתא כוותיהו, [אין הלכה כמותם], ואפילו בפניו צריך חזקת שלש שנים, ולכן החזר את חלקת השדה לבעליה.

ואכתי אמר ליה רב ענן לרב נחמן "והא אית לי עדים דאחיל לי, דהרי אתא וסייע בגורא בהדאי [והרי עדים מעידים שמחל לי על חלקת הקרקע, שהרי סייע בעדי]", וכאילו אמר לי "לך חזק וקני!" (12)

אמר ליה רב נחמן לרב ענן: מחילה (13) בטעות היא שמחל לך שכניך, שהרי את גופך אי הוה ידעת מי הוה עבדת [אתה עצמך אילו היית יודע שטועה אתה במיקומם של הגדרות שנפלו], וכי היית מציב אותם בשדה שכניך! ? כי היכי דאת לא הוה ידעת, הוא נמי לא הוה ידע [כשם שאתה לא ידעת, אף הוא לא ידע] ומחילה בטעות היא. (14)

11. לקמן נט ב, ראה שם וברשב"ם שם.

12. כלומר, אף אם מצד חזקה איני נאמן לטעון שסיע בעדי, הרי יש לי עדים על כך.

13. יש מהראשונים שדחו את פירושו של הרשב"ם, שטענתו היא מכח "לך חזק וקני", משום שלשון "מחילה" לא משמע כן.

14. בפשוטו יש לעיין: למה מעיקרא כשבא עליו מטעם חזקה שיש עמה טענה, לא אמר לו ד"מחילה בטעות הוי".

1. כן פירש הרשב"ם; וה"נמוקי יוסף" פירש:

היה קונה המחזיק על ידי מה שעשה קנין בקרקע, ואף שטועה היה רב ענן וכסבור שהוא לו וקיימא לן [יבמות נב א] "העודר בנכסי הגר וכסבור שהן שלו, לא קנה", ביאר הרשב"א בשם הראב"ד דשאני הכא דאיכא דעת אחרת מקנה, וכן כתב רבינו יונה ולא הביא כן משמו של הראב"ד, וראה עוד מה שכתב הרשב"א עצמו בזה.

10. במשנה לעיל לח א, שהרי אמר, ששיעור שלש שנים הוא רק משום שפעמים שהמוכר אינו כאן אלא באספמיא, הא אם היה המוכר כאן אין צריך שלש שנים, ראה שם.